

Film – co to właściwie jest?

WIEDZA W PIGUŁCE

Film, czym właściwie jest? Rzadko zadajemy sobie to pytanie, ponieważ – jak się wydaje – każdy to wie. Słowo „film” pochodzi od łacińskiego słowa „pellis”, które oznacza cienko wyprawioną skórę, membranę lub powłokę. Bezpośrednio znaczenie to odnosi się do aspektu techniczno-materiałowego. Mimo postępu technologicznego, widząc na ekranie sztucznie wytworzone, szybko następujące po sobie obrazy, sprawiające wrażenie ruchu, mówimy, że oglądamy film. W języku angielskim film jest również nazywany „moving pictures”, czyli ruchome obrazy. Podobne znaczenie źródłowe ma też słowo „kino” pochodzące od greckiego „kinesis” oznaczającego ruch. Najprościej ujmując, film lub kino oznacza pewną dziedzinę ludzkiej aktywności oraz jej dorobek. Technika filmowa jest wykorzystywana w wielu dziedzinach:

- badaniach naukowych, na przykład w medycynie,
- sporcie,
- nadzorze i bezpieczeństwie.

Filmy tworzone na takie potrzeby mają zazwyczaj wartość dokumentacyjną i poznawczą, pozwalają zarejestrować fragment czasoprzestrzeni i odtwarzać go w stosownej postaci i czasie oraz, co istotne, wielokrotnie. Najczęściej używamy słowa „film” gdy mamy na myśli formę artystyczną – historię opowiedzianą środkami filmowymi, czyli film fabularny. Jako opowieść ma on wiele wspólnego z fikcją literacką, jako film zachowuje pewne cechy wcześniej wspomnianych filmów dokumentacyjnych. Szczególne właściwości techniki filmowej sprawiają, że opowieść, nawet fikcjonalna, sprawia wrażenie rejestru rzeczywistości. Kamera filmowa rejestruje doświadczalną, realnie istniejącą rzeczywistość (rzeczywistość PROFILMOWĄ). W filmie narracyjnym nie chodzi wcale o to, żeby widz mógł odtworzyć sytuację zaistniałą na planie zdjęciowym. Jego celem jest skłonienie widza do skonstruowania „świata opowieści” w oparciu o podsunięte obrazy i dźwięki, a nawet o elementy, których na ekranie nie zobaczył.

Przykładem może być sufit. Pod tym względem rewolucyjnym wyjątkiem był „Obywatel Kane” (reż. Orson Welles, 1941), którego twórcy świadomie wprowadzali ujęcia „od dołu”, zmuszające do uwzględnienia w scenografii także sufitu. Podobnie jest z „postaciami” w dowolnym filmie aktorskim. Kogo widzimy na przykład w scenie z filmu „Vabank” (reż. Juliusz Machulski, 1981), w której główny bohater gra na trąbce? Otóż, dosłownie rzecz biorąc, widzimy aktora, Jana Machulskiego, który udaje, że gra na trąbce. Doświadczenie widza sprawia, że dajemy się mądrze zwieść opowieści filmowej i w osobie aktora widzimy postać należącą do świata przedstawionego.

Pamiętajmy, że aktor (Jan Machulski) jest elementem rzeczywistości profilimowej, a postać (Henryk Kwinto) należy do świata fikcji. W filmie zawsze mamy do czynienia z dwoma rzeczywistościami. Pierwsza z nich to rzeczywistość profilimowa – strona realizacyjna – plan zdjęciowy, aktorzy, kostiumy, scenografia itp., którą ekipa filmowa (reżyser, operator itp.) rejestrują za pomocą kamery. Druga to rzeczywistość narracji, w której rozpuszcza się plan zdjęciowy, tworząc świat przedstawiony z jego własną czasoprzestrzenią i odrębnymi właściwościami; nie ma aktorów, kostiumów i rekwizytów, lecz postacie, ich stroje i sprzęty; nie ma też oczywiście ani reżysera, ani nawet kamery, jest natomiast pewna logika opowieści i przyjmowany w niej „punkt widzenia”.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Czym jest „film”? Rzadko zadajemy sobie to pytanie, bo przecież – jak się wydaje – każdy to wie! I zapewne w większości sytuacji życiowych taka intuicyjna wiedza zupełnie wystarcza. Warto jednak pamiętać, że słowo „film” ma bardzo różne znaczenia, zależne zawsze od kontekstu użycia. Uczestnicy i uczestniczki będą mieli okazję, by spojrzeć na film z różnych stron – nie tylko pod kątem definicji, ale i strony realizacyjnej oraz narracyjnej.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, co to jest film – znają jego definicję;
- potrafią określić, na jakie potrzeby mogą być tworzone filmy;
- potrafią odróżnić stronę realizacyjną i narracyjną filmu;
- wiedzą, kto pracuje przy realizacji filmu i jaka jest jego rola;
- znają trzy etapy realizacji filmu;
- doskonałą umiejętność analizy obrazu filmowego.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 10 min
Forma: rozmowa, burza mózgów
Pomoce: tablica, kreda lub marker,
Czym jest film? – instrukcja dla prowadzącego

Zapytaj uczestników i uczestniczki, czy często oglądają filmy. Jakie są ich ulubione gatunki, dzieła, reżyserzy, aktorzy? Czy potrafią zdefiniować, czym jest film? Napisz na środku tablicy słowo „film” i poproś o proponowane definicje (**Czym jest film? – instrukcja dla prowadzącego**). Odpowiedzi zapisz na tablicy. W razie potrzeby naprowadź uczestników i uczestniczki na definicje, które jeszcze nie zostały wymienione.

2.

Czas: 15 min
Forma: praca w grupach, burza mózgów
Pomoce: fragment filmu przygotowanego przez Przemysłowy Instytut Motoryzacji „PIMOT” przedstawiający testy wypadków samochodowych, laptop, rzutnik, kartki, długopisy; Na jakie potrzeby tworzone są filmy: przykładowa lista – instrukcja dla prowadzącego

Zaprezentuj uczestnikom i uczestniczkom fragment filmu przygotowany przez Przemysław Instytut Motoryzacji „PIMOT” i przedstawiający testy wypadków samochodowych (00 MIN. 00 SEK. – 01 MIN. 28 SEK.). Zapytaj, w jakim celu został stworzony ten film oraz na jakie jeszcze potrzeby ludzie tworzą filmy? **(Na jakie potrzeby tworzone są filmy: przykładowa lista – instrukcja dla prowadzącego).** Zaproponuj, aby uczestnicy i uczestniczki podzielili się na cztery grupy, z których każda stworzy własną listę odpowiedzi. Zaproś reprezentantów każdej z grup do odczytania swojej listy. Podsumuj, mówiąc, że oczywiście listy te można jeszcze rozwijać, gdyż film we współczesnym świecie, choć kojarzony głównie ze sztuką i rozrywką, ma jednak bardzo szerokie zastosowanie.

3.

Czas: 15 min

Forma: analiza fragmentu filmu, rozmowa

Pomoce: fragment filmu „Wszystko na sprzedaż” w reżyserii Andrzeja Wajdy; laptop, rzutnik, tablica, kreda lub marker

Zaproponuj uczestnikom i uczestniczkom obejrzenie jeszcze jednego fragmentu filmu – tym razem z obrazu „Wszystko na sprzedaż” w reżyserii Andrzeja Wajdy (01 MIN. 56 SEK. – 03 MIN. 21 SEK.). Poproś, by zwrócili uwagę na fakt, iż mamy w nim do czynienia niejako z filmem w filmie: widzimy nagrywaną scenę filmową oraz fragment tego, co dzieje się na planie zdjęciowym. Pokazuje nam to, że na każdy film można spojrzeć z dwóch stron: procesu realizacji i narracji (filmowej opowieści). Zapytaj uczestniczki i uczestników, czym ich zdaniem charakteryzują się te dwie strony filmu? Czym się różnią? Jakich uczestników procesu realizacji filmu widzieliśmy w zaprezentowanym fragmencie (operatora, aktorów, statystów)? Co było potrzebne do realizacji przedstawionej w nim sceny (scenografia, kostiumy, rekwizyty, oświetlenie etc.)? Co lub kto jeszcze jest potrzebny, by mogła zostać zrealizowana produkcja filmowa (reżyser, kamera, charakteryzatorzy, scenograf, scenariusz, udźwiękowienie etc.)? Odpowiedzi zapisz na tablicy. Zapytaj, za co odpowiedzialni są na planie filmowym wyżej wymienieni twórcy. Czy uczestnicy i uczestniczki mogą podać przykłady innych osób, które mają wpływ na realizację obrazu filmowego, a nie zostały jeszcze wspomniane (producent filmowy, montażyści, kompozytorzy muzyki filmowej etc.)?

4.

Czas: 5 min

Forma: podsumowanie prowadzącego

Pomoce: tablica

Zwróć uwagę uczestników i uczestniczek na treści zamieszczone podczas zajęć na tablicy. Podsumuj, mówiąc, że warto pamiętać, iż film to nie tylko obraz kinowy. Również spektrum jego wykorzystania wykracza daleko poza kinową salę. Dobrze mieć także w pamięci dwie strony filmu, o których rozmawialiście:

- stronę realizacyjną (podzieloną na trzy etapy) – wszystko to, co dzieje się za kamerą (realizacja właściwa); przygotowania, które są niezbędne, zanim uruchomimy kamerę w celu rejestracji obrazu (praca reżysera, scenografa, operatora, aktorów, charakteryzatorów etc.), a także postprodukcja (montaż, udźwiękowienie, dodanie napisów)
- stronę narracyjną – to, co odbieramy jako widzowie śledzący filmową opowieść. Aktorzy odtwarzający role stają się w niej postaciami; kostiumy przygotowane przez realizatorów strojami postaci; a rekwizyty sprzętami, których używają.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, czym jest film?
- rozumieją, że filmy tworzone są na różne potrzeby m.in. edukacyjne i społeczne?
- potrafią wyodrębnić stronę realizacyjną i narracyjną filmu?
- wiedzą, kto pracuje przy realizacji filmu i jaka jest jego rola?
- znają trzy etapy realizacji filmu?
- potrafią dokonać podstawowej analizy obrazu filmowego?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz więcej czasu, poproś uczestników i uczestniczki, by dobrali się w pary. Zadaniem każdej z nich będzie wymyślenie trzech tematów filmów: jednego, który mógłby zostać wykorzystany do dowolnych badań naukowych (np. przyrodniczych, społecznych czy ekonomicznych), drugiego na potrzeby sportu i trzeciego na potrzeby rozrywki. Poproś chętne pary o zaprezentowanie swoich pomysłów. Przeprowadź krótką dyskusję nad tym, jakie filmy we współczesnym świecie są najbardziej potrzebne lub wartościowe.

MATERIAŁY

- Czym jest film? – instrukcja dla prowadzącego
- Na jakie potrzeby tworzone są filmy: przykładowa lista – instrukcja dla prowadzącego

ZADANIE DLA UCZNIA

Quiz można przeprowadzić na początku, a potem po raz drugi na zakończenie zajęć.

Zadanie 1.

Rozwiąż quiz. Zaznacz właściwe odpowiedzi (jedną lub więcej).

1. Co to jest film?
 - ☒ dziedzina ludzkiej aktywności i jej dorobek
 - ☒ szybko zmieniające się obrazy, wywołujące wrażenie ruchu
 - ☒ błona pokryta emulsją światłoczułą
 - ☐ seria zdjęć ułożona w albumie w odpowiedniej kolejności
2. Co to jest plan zdjęciowy?
 - ☐ budżet projektu filmowego
 - ☒ miejsce, w którym realizowane są zdjęcia do filmu
 - ☐ wielkość kadru filmowego w relacji do ludzkiej sylwetki
 - ☐ harmonogram prac ekipy filmowej
3. Które z pojęć odnoszą się do rzeczywistości profilmowej (realizacyjnej strony filmu)?
 - ☒ aktor
 - ☒ scenografia

- ☒ kostium
- ☐ postać
- ☐ miejsce akcji
- ☐ makijaż
- ☒ rekwizyt
- ☒ plan zdjęciowy

4. Które z pojęć odnoszą się do rzeczywistości narracyjnej (narracyjnej strony filmu – świata fikcji)?

- ☒ postać
- ☐ rekwizyt
- ☐ aktor
- ☒ miejsce akcji

SŁOWNICZEK

- **film:**
- **plan zdjęciowy:**
- **rzeczywistość profilmowa (realizacyjna strona filmu):**
- **rzeczywistość narracji (narracyjna strona filmu):**

CZYTELNIA

- A. Werner, To jest kino, Wydawnictwo STENTOR, Warszawa 2001.
- M. Cousins, The Story of Film – Odyseja filmowa, wydawca Gutek Film, 2011.

Tekst: Eliza Hetkowska, scenariusz: Anna Walczak, konsultacja merytoryczna: Wojciech Michera. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/film-co-to-wlasciwie-jest/>.

Publikacja przygotowana w ramach współpracy z Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie kursu "Film jako opowieść".